

Наталія Семен

Національний університет «Львівська політехніка»

вул. Князя Романа, 3/108, Львів

natalia.f.semen@lpnu.ua

ORCID ID: 0000-0002-4814-0198

СУЧАСНА РОСІЙСЬКА МУЗИКА ЯК ЗАСІБ ПОШИРЕННЯ ПРОРОСІЙСЬКИХ НАРАТИВІВ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ШЛЯХИ БОРОТЬБИ З БОКУ УКРАЇНИ

© Семен Н., 2024

За два роки повномасштабної війни численні дослідження демонструють, що в частини населення України і досі залишився інтерес до російськомовного музичного продукту. А це особливо негативно впливає на свідомість таких громадян і підтримує збройну агресію РФ. Адже завдяки монетизації від прослуховування музики на різних платформах у бюджет Росії надходять кошти за це, які вона потім використовує для купівлі зброї, якою веде війну проти України.

Музику слухають різні покоління людей, незалежно від віку, статусу чи національності. Саме тому вона є одним з найбільш ефективних способів поширення пропаганди. Адже він ненав'язливий, створений для легкого сприйняття та релаксації. Таку тактику маніпулювання свідомістю аудиторії можемо помітити ще під час Другої світової війни.

Переважно російські пісенні композиції оспівують буденні явища, різні формати дозвілля або окреслюють велич кохання та інших почуттів. Однак є в РФ різновид пісень, що поширюють такі нарративи: ідеалізація та романтизація президента Росії В. Путіна, заклик до патріотизму і нагадування про те, що кожен, хто живе в Росії та спілкується російською, є частиною «великого російського народу», наголошування на величчї та могутності Росії, зображення цієї країни як такої, що завжди лише перемагає, заклик до участі в «СВО».

Українським дослідникам потрібно регулярно і ретельно відстежувати появу таких композицій та нарративи, поширені у них. Адже вони мають особливо негативний вплив на свідомість громадян України, особливо тих, які проживають на тимчасово окупованих територіях нашої країни.

Поширення пропаганди в піснях – дуже поширений і водночас підступний спосіб впливу на суспільство. Росія активно використовує його, і, на жаль, досить успішно. Про це свідчать численні дослідження, які демонструють, що українці і досі слухають російську музику на багатьох мережевих платформах.

Ключові слова: медіа; пропаганда; вплив; музика; нарративи; журналістика; ідеалогіми; війна; пісня; YouTube.

Постановка проблеми. Російські музичні кліпи на YouTube сьогодні і досі набирають величезну кількість переглядів серед українців, і все це попри війну, яка триває з 2014 року. За даними опитування, проведеного у травні 2023 року дослідницькою компанією «Gradus Research», 44,5 % опитаних громадян України після початку повномасштабної війни відмовилися від про-

слухування російської музики, 6,6 % – слухають у тому ж обсязі, що й до вторгнення, 20 % – не слухали російських виконавців до 24 лютого 2022-го, 22 – ще слухають, проте значно менше, ніж раніше, 1 % – слухає російське більше, ніж до війни, а 0,4 % – почали споживати російський музичний контент після 24 лютого 2022 року [3].

Музичний контент РФ оспівує соціально-побутові явища, кохання, жіноче чи чоловіче тіло, тварин, транспортні засоби, алкогольні напої, їжу чи спосіб життя. Однак є такі композиції, які мають за завдання чинити більш деструктивний вплив на свідомість аудиторії шляхом поширення антиукраїнської пропаганди. Як наслідок – ненависть до України та всього українського, бажання знищити все і всіх, якщо хтось не підтримує дії РФ. Все це спровокувало відсутність критичного мислення в росіян і війну проти України та інші збройні протистояння, в яких Росія активно брала участь в ролі «спасительки».

Мета дослідження – проаналізувати проросійські наративи у пісенних композиціях співаків Російської Федерації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному вітчизняному журналістикознавстві є гостра потреба у збільшенні наукових досліджень, що фокусуватимуться на аналізі проросійських наративів у піснях сучасних російських виконавців. Натомість науковий доробок українських дослідників більше зосереджений на дослідженні пропаганди у контенті медіа, і ніяк не стосується її поширення в піснях сучасних російських співаків. У контексті теми цієї статті можемо виокремити медійні дослідження, проведені ресурсом «Детектор медіа». У них автори повідомляють про те, чим загрожує українцям прослуховування російської музики, наводять статистику по Україні, що віддзеркалює негативну тенденцію того, що великий відсоток українців продовжує і досі слухати музику РФ [3].

Також варто виділити дослідження англійського науковця Деніса Маквейла, який у своїй праці «Маквейлова теорія масової комунікації» зазначав, що музиці приділяється надто мала увага, а вона є частиною мас-медіа. Дослідник стверджував, що за допомогою музики можна чинити вплив на свідомість аудиторії, що держава не контролює появу нових пісенних композицій, саме тому це незалежний і водночас ефективний інструмент [9].

Дослідники М. Б. Шевців, К. А. Гончарук розмірковують про явище пропаганди. На їхню думку, це форма комунікації, спрямована на маніпулювання свідомістю конкретно визначеного суб'єкта з метою формування у нього певних уявлень і позицій [7, с.121].

С. С. Драбюк виділяє культурну пропаганду як один з різновидів цього явища. В основі цього виду лежить сфера поширення. Така пропаганда впливає на суспільство за допомогою творів мистецтва, зокрема і музики [1].

Ю. О. Каганов звертається до радянського музичного минулого. Він зазначає, що життя тогочасних людей простіше було уявити без книги, аніж без музики, яку ігнорувати, навіть за великим бажанням, було неможливо. Радянський громадянин не міг не чути радянські пісні: вони лунали по радіо, зі сцени, з кіноекрана, з вуличних гучномовців [2, с. 159]. Відповідно, пісні були ефективним способом поширення вигідних і потрібних тогочасній владі ідей, думок, принципів.

Л. Веласко Пуфлю зазначає, що між музикою та пропагандою доволі неоднозначні стосунки. Один музичний твір може містити кілька значень, залежно від політичних ритуалів, від яких він походить, історичного контексту його створення та сприйняття, а також естетичних та ідеологічних дискурсів, які його оточують. Це також передбачає зусилля політичних сил закріпити або зберегти принаймні одне з можливих значень у творі, який за своєю суттю є багатозначним. Отже, маніпулювання полісемією музичного твору за допомогою специфічних політичних ритуалів і заходів становить один із основних методів пропаганди, навіть якщо розгортання та рецепція музичних творів у центрі пропагандистських диспозитивів ніколи не є лінійними та однозначними [8].

С. Браун та У. Волгстен стверджують, що від самого початку людської цивілізації музику використовували як засіб контролю соціальної поведінки, де вона діяла як для сприяння солідарності в групах, так і для ворожнечі між конкуруючими групами. Музика є емоційним маніпулятором, який впливає на ставлення, мотивацію та поведінку на багатьох рівнях і в багатьох контекстах [10].

Виклад основного матеріалу дослідження. Російські пісні фокусуються на різних життєвих аспектах. Однак в останні десятиліття виконавці почали звертатися до політичної теми в своїх композиціях. Це простежуємо в багатьох піснях як для молодшої, так і для більш старшої аудиторії.

Наприклад, є в російському музичному просторі пісні, що ідеалізують, романтизують президента Росії В. Путіна. Його зображають як друга нації, посланця миру, сина Росії. Репер Тімати має в репертуарі трек «Мой лучший друг это президент Путин», у якому прославляє главу РФ, називає його супергероєм, флагманом, владикою і сином Росії. У пісні стверджується, що Путіна підтримує вся країна, у нього йде все за чітким планом і попри це він на рівні з усіма росіянами, а також користується популярністю серед російських жінок різного віку. Також у пісні зазначено, що В. Путін підняв на новий ціновий рівень російський продукт. Тобто тут вже простежуємо індустріально-економічну пропаганду. Ще є рядки, у яких йде мова про те, що всі росіяни рівні між собою. Таким чином у цій пісні є намагання відвернути увагу від поділу російського суспільства на класи, згідно з рівнем їхнього достатку.

Російська співачка Наталі в пісні «Такого, как Путин» також романтизує В. Путіна і зображає його ідеальним чоловіком. Бо він не вживає спиртне, повний сил, не може образити жінку, на відміну від середньостатистичних російських чоловіків. Слова пісні дискримінують чоловічу частину суспільства Росії за такими ознаками: соціальним статусом, фізичною активністю, родом занять: «Такого, как Путин, чтобы не пил, такого, как Путин, полного сил, такого, как Путин, чтоб не обижал, такого, как Путин, чтоб не убежал». Також такі слова пісні свідчать про примітивне мислення російських жінок, для яких набір всіх вищеперерахованих в композиції якостей є ідеалом чоловіка.

Іншим популярним музичним пропагандистом є російський репер Шаман. Цей співак активно хайпує і пропагує тему патріотизму і «великого русского народа», завдяки чому є популярним. Композиції Шамана «Встанем», «Я – русский» і «Моя Россия» просувають ідеологему, що потрібно продовжувати боротьбу (тобто війну в Україні). Наприклад, у пісні «Встанем» він стверджує, що ця війна благословенна Богом, закликає повстати, бо герої Росії назавжди залишаться в серцях до якогось кінця, хоча немає пояснення про який саме кінець йде мова.

В іншій пісні «Я русский» співак Шаман пропагує так звану велич російського народу і те, що росіяни завжди йдуть до кінця, на зло усьому світові. Підсилює ефект слів пісні відеокліп, де співак то гуляє пшеничним полем, то співає для великої аудиторії, яка танцює, стрибає, розмахує триколорами і демонструє ейфорію від пісні про могутність росіян.

Кінець відеокліпу побудований на кількох епізодах: у першому епізоді під назвою «Где-то в Америке» показано, як двоє темношкірих людей йдуть біля пагорбів Голлівуду і в машині підспівують та танцюють під пісню Шамана «Я русский». Так вкотре демонструється запекле суперництво Росії і США. Другий епізод кінця відеокліпу має назву «Где-то на краю вселенной», де інопланетяни на космічному кораблі танцюють під пісню Шамана «Я русский».

У ще одній своїй пісні «Моя Россия» Шаман так само оспівує велич Росії, але головна ідеологема – це те, що в РФ легко дихати, тобто пропаганда свободи дій, хоча загальновідомим є той факт, що тут часто відбуваються утиски свободи вираження думки. Однак репер співає і пропагує те, що він готовий віддати все, лиш би жила ця країна, і закликає кожного мати таку позицію.

Усі ці співаки розраховані на молоду аудиторію, і в цьому найбільша проблема. Адже на свідомість цих людей, які творитимуть майбутнє, чинять деструктивний вплив. Це призводитиме до того, що вони і далі обиратимуть військового злочинця В. Путіна президентом Росії, а, отже, країна і далі буде тероризувати та вбивати як в Україні, так і в інших країнах світу.

Пропаганда ідей «русского мира» присутня і в композиціях для старшого покоління. Тут можна виокремити творчість гурту «Любе», Олега Газманова, Григорія Лепса, Олександра Лихачова. Ці співаки вже давно є зірками російської естради, а тому в них набагато більше пропагандистських пісень в репертуарі, на відміну від вищевказаних виконавців.

Старшій аудиторії насаджують ті ж самі пропагандистські наративи, що й молодшій. Зокрема, велич і могутність Росії, зображення цієї країни як такої, що завжди лише перемагає. Підтвердження цьому є слова з пісні О. Газманова «Вперед, Россия», де державу порівнюють з бетоном, сталлю, монолітом. Тобто з чимось сильним і таким, що важко знищити:

«Так было в России с далёких времён.
Чем выше давление, тем крепче бетон.
И если опасность державе грозит,
Становится Родина, как монолит».

Гурт «Любе» також змальовує величину, могутність РФ і вірить в її перемогу. Прикладом цього є слова з пісні «От Волги до Енисея»:

«От Волги до Енисея ногами не счесть километры.
Рассея, моя Рассея от Волги и до Енисея.
Родина-мать зовёт.
Не подведи ее.
За тебя встану, Россия-мама.
Родина-мать зовёт».

Оскільки в старшого покоління розвинений батьківський інстинкт, то тут є апеляція до материнських почуттів. Росію ототожнюють з матір'ю, тобто з чимось рідним і таким, що є у кожного. А оскільки матір для дитини – це завжди оберіг, то у пісні йде мова про те, що так само і РФ треба оберігати, бо це ж батьківщина-мати.

Схожий лейтмотив є і в пісні Г. Лепса «Родина-мать», але тут виконавець взагалі ще й закликає росіян боротися, тобто брати участь у «СВО»:

«Родина-мать зовёт.
Не подведи еею
За тебя встану, Россия-мама.
Родина-мать зовёт».

Також пропагандисти Кремля не забувають втримувати популярність В. Путіна, зображаючи його в піснях як багатогранну особистість: раціонального державника і достойного громадянина. Наприклад, у пісні Олега Лихачова «Владимир Путин молодец» співак вихваляє президента РФ, називає його успішним політичним лідером, борцем, який підняв Росію і тепер кожен, хто там проживає, надійно захищений і може не хвилюватися за своє майбутнє. Це пряма агітація підтримати Путіна на наступних президентських виборах:

«Владимир Путин молодец!
Политик лидер и борец!
Наш президент страну поднял!
Россию Путин не предал!».

Усі ці російські пісні мають в собі підступні приховані сенси. Однак в час повномасштабної війни з боку Росії щодо України їх можна чітко простежити. Такі композиції завжди розпочинаються дієсловами із закликом до боротьби і єднання проти всіх країн, які не підтримують дії Росії. У кліпах до цих пісень завжди залучена велика кількість людей, особливо молоді, тобто масовка, таким чином кліп-мейкери хочуть продемонструвати підтримку і згуртованість росіян. Хоча, звісно, це всього лише постановка, але цей образ псевдооб'єднаного суспільства в пересічного російського глядача чи того, хто живе на тимчасово окупованій території України, може викликати враження, що Росію підтримують всі, а, отже, треба і собі унаслідувати це.

Висновки. Боротьба України з пропагандою РФ – явище не нове, воно триває вже багато років. Поширення проросійських ідеологем має вкрай фатальні наслідки: військова агресія, анексія частини територій України і смерть тисяч невинних людей. Саме тому медіа мають допомагати суспільству розвивати критичне мислення і розуміння того, що потрібно відмовлятися від всього російського продукту, в тому числі і музичного. Чим більше буде риторики про це в медіа, чим частіше проведуть опитування населення про те, як часто воно використовує щось російське, тим чіткішим буде усвідомлення, що цього не треба робити, а потрібно популяризувати своє, українське.

ЛІТЕРАТУРА

1. Драбюк С. Пропаганда та її види. Шляхи протидії пропаганді. *Аналітично-порівняльне правознавство*. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/258841/255602>.
2. Каганов Ю. О. Музика як ідеологічний феномен : радянський контекст і українська версія (друга половина XX ст.). *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2012. Вип. 33. С.159–164.
3. Крижня М. Співають про мир, підтримують війну: як російська пропаганда використовує музику для поширення своїх наративів. URL: <https://ms.detector.media/propaganda-ta-vplivi/post/32828/2023-08-31-spivayut-pro-myridpidtrymu-yut-viynu-yak-rosiyska-propaganda-vykorystovuiye-muzyku-dlya-poshyrennya-svoikh-naratyviv/>.
4. Кузьменко О. Сучасні мас-медіа: до питання про музику. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. Культурологія*. 2011. Вип. 8. С. 60–66.
5. Лизанчук В. Просвітницька і маніпулятивна пропаганда в умовах нинішньої російсько-української війни. *Теле- та радіожурналістика*. 2018. Вип.17. С. 22 – 51.
6. Семен Н. Ф. Поняття «інформаційна війна» в контексті соціальних комунікацій. *Держава та регіони. Сер. «Соціальні комунікації»*. 2016. №1. С. 22–25.
7. Шевців М. Б., Гончарук К. А. Пропаганда як соціально-правове явище: проблеми розуміння. *Актуальні проблеми історико-правової та міжнародно-правової науки. Південноукраїнський часопис*. 2019. Вип. 1. С. 119–122.
8. Luis Velasco Pufleau (2014). Reflections on Music and Propaganda. URL: <https://quod.lib.umich.edu/c/ca/7523862.0012.007/--reflections-on-music-and-propaganda?rgn=main;view=fulltext>.
9. McQuail Denis (2010). McQuail's Mass Communication Theory. URL: https://spada.uns.ac.id/pluginfile.php/492066/mod_resource/content/1/289430369.pdf.
10. Steven Brown, Ulrik Volgsten. Music and Manipulation: On the Social Uses and Social Control of Music. Berghahn Books. 2006. 376 p.

REFERENCES

1. Drabyuk S. Propaganda and its types. Ways of countering propaganda. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/258841/255602>.
2. Kaganov, Yu. O. (2012). Music as an ideological phenomenon: the Soviet context and Ukrainian version (the second half of XXth c.). *Scientific works of the Faculty of History of Zaporizhzhya National University*. Issue 33. P.159–164.
3. Kryzhnya, M. (2012). Sing for Peace, Support War: How Russian Propaganda Uses Music to Spread Its Narratives. URL: <https://ms.detector.media/propaganda-ta-vplivi/post/32828/2023-08-31-spivayut-pro-myridpidtrymu-yut-viynu-yak-rosiyska-propaganda-vykorystovuiye-muzyku-dlya-poshyrennya-svoikh-naratyviv/>.
4. Kuzmenko, O. (2011). Modern mass media: the question of music. *Scientific notes of The National University of «Ostroh Academy»*. Series: *Culturology*. Issue 8. P. 60–66.
5. Lyzanchuk, V. (2018). Educational and manipulative propaganda in the current conditions of Russian-Ukrainian war. *TV and radio journalism*. Issue 17. P. 22–51.
6. Semen, N. F. (2016). The concept of «information warfare» in the context of social communications. *State and Regions: Social Communications Series*. No. 1. P. 22–25.
7. Shevtziv, M. B., Honcharuk K. A. (2019). Propaganda as a socio-legal phenomenon: problems of understanding. *Actual problems of historical-legal and international legal science. South Ukrainian magazine*. Issue 1. P. 119–122.
8. Luis Velasco Pufleau (2014). Reflections on Music and Propaganda. URL: <https://quod.lib.umich.edu/c/ca/7523862.0012.007/--reflections-on-music-and-propaganda?rgn=main;view=fulltext>.
9. McQuail Denis (2010). McQuail's Mass Communication Theory. URL: https://spada.uns.ac.id/pluginfile.php/492066/mod_resource/content/1/289430369.pdf.
10. Steven, Brown, Ulrik, Volgsten. Music and Manipulation: On the Social Uses and Social Control of Music. Berghahn Books. 2006. 376 p.

**MODERN RUSSIAN MUSIC AS A TOOL FOR THE SPREAD OF PRO-RUSSIAN NARRATIVES:
FEATURES AND WAYS OF COUNTERACTION FROM UKRAINE**

Over the course of two years of full-scale war, numerous studies demonstrate that a portion of Ukraine's population still maintains an interest in Russian-language musical products. This has a particularly negative impact on the consciousness of such citizens and supports the armed aggression of the Russian Federation. Through the monetization of music streaming on various platforms, funds flow into Russia's budget, which it then uses to purchase weapons for its war against Ukraine.

Music is enjoyed by different generations of people, regardless of age, status, or nationality. That is why it is one of the most effective means of spreading propaganda. It is unobtrusive, designed for easy perception and relaxation. This manipulation tactic of audience consciousness can be observed even during World War II.

Most Russian songs predominantly celebrate everyday phenomena, various forms of leisure, or depict the grandeur of love and other emotions. However, in Russia, there are types of songs that propagate narratives such as the idealization and romanticization of Russian President V. Putin, calls for patriotism, reminders that everyone living in Russia and speaking Russian is part of the «great Russian people», emphasis on the greatness and power of Russia, and portraying the country as always victorious, urging participation in the military.

Ukrainian media researchers need to regularly and carefully monitor the emergence of such compositions and the narratives they spread. They have a particularly negative impact on the consciousness of Ukrainian citizens, especially those residing in temporarily occupied territories of our country. The dissemination of propaganda through songs is a widespread and at the same time insidious method of influencing society. Russia actively uses it and unfortunately, quite successfully, as evidenced by numerous studies showing that Ukrainians still listen to Russian music on many online platforms.

Key words: media; propaganda; influence; music; narratives; journalism; ideologues; war; song; YouTube.